

ÇORUMLU

Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih
komitesi çıkarır

Yıl: 1

15 Nisan 938

Sayı: 1

İÇİNDEKİLER

	Sahife
1 — (Çorumlu) yu niçin çıkarıyoruz ?	Bedri Bilginer 1
2 — Halkevleri	Abidin Varan 3
3 — 16. yüzyılda Çorumun idarî ve askeri durumu	Nazmı Tomuş 5
4 — Osmancıklı Mehmet paşanın iki vakfiyesi	Neşet Köseoğlu 9
5 — Çorum ve havalisinde Mamalı aşireti	" " 12
6 — Çorumun Halay oyunu ve Arzı türküsü	Sadi Lelebici 21
7 — Çorumda maniler	Eşref Ertekin 30
8 — Çorum havadisleri	* 31
9 — Çorumun eski abidelerinden bazılarının resimleri	
10 — Vesikalar : (ilâvedir)	
A - Müverrih Alinin Çorumda bulunduğu zamana ait bazı sicil kayıtları ve fermanlar	** 1
B - Osmancıklı Koca Mahmut paşanın 842 ve 843 tarihli iki vakfiyesi	** 10

5006740

1938, 1-12

ÇORUMLU

Halkın Dil, Edebiyat ve Tarih
Komitesi Çıkarır

Yıl: 1 15 Nisan 1938 Sayı: 1

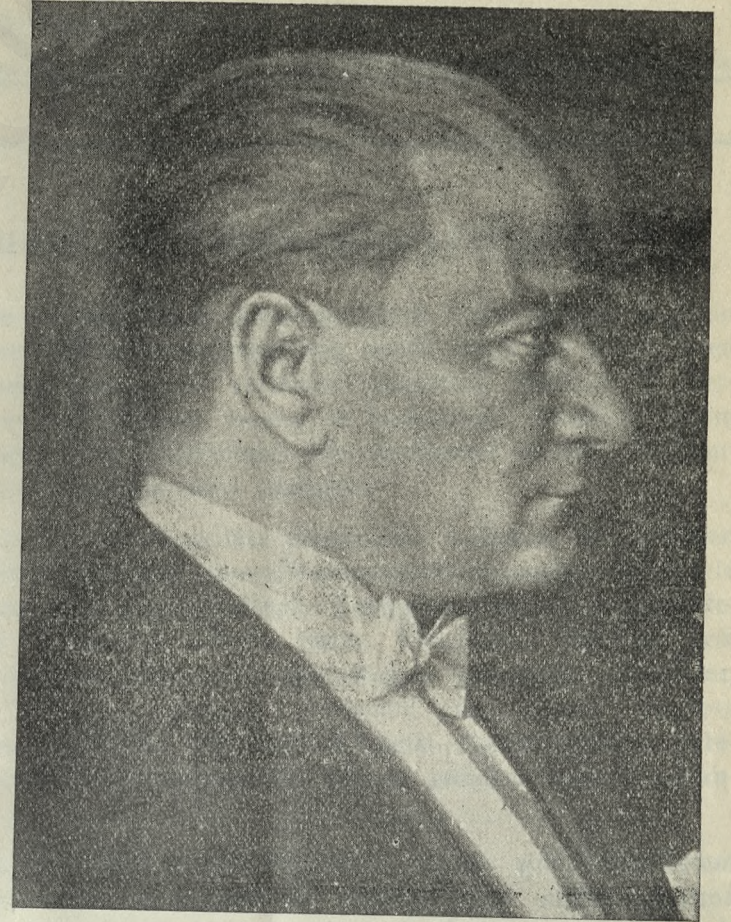

İÇİNDEKİLER

Sayı:

- 1 Behri Düzgün
- 2 Abdin Varan
- 3 Nazım Toksoy
- 4 Necati Kuvşun
- 12
- 21 Sabit Kılıçcı
- 30 Erol Kalkan
- 31

- 1 - Çorumlu'nun kuruluşu ve amacı
- 2 - İçerik ve amaçları
- 3 - Çorumlu'nun kuruluşu ve amacı
- 4 - Çorumlu'nun kuruluşu ve amacı
- 5 - Çorumlu'nun kuruluşu ve amacı
- 6 - Çorumlu'nun kuruluşu ve amacı
- 7 - Çorumlu'nun kuruluşu ve amacı
- 8 - Çorumlu'nun kuruluşu ve amacı
- 9 - Çorumlu'nun kuruluşu ve amacı
- 10 - Çorumlu'nun kuruluşu ve amacı

Büyük Önderimiz Cümhur Başkanımız
ATATÜRK

ÇORUMLU

Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih
komitesi çıkarır

Yıl : 1

15 Nisan 938

Sayı : 1

“Çorumlu,,yu Neden çıkarıyoruz?..

Halkevi ödevine başladığım günlerde (Halk Sözü) adlı bir derginin çıkarılmak üzere bulunduğunu öğrenmiş, ancak neşri için iktiza eden muamelesinin tamamlanmasına yardımcı olmuştum. Bilâhara bu derginin inkişaf ve tekâmülünün temini ve Halkevleri ülküsüne yakın veya uygun olarak ıslah edilebilmesi için lâzımgelen şeraitin noksanlıkları intişarının devamına mani olmuştu.

Son zamanlarda esaslı teşkilâta dayanarak hızlanan ve ilerliyen Dil, Tarih, Edebiyat şubesinin kıymetli mensupları muntazam mesailerle zikre değer başarılar göstermişlerdir. Çorum muhitinde bir çok derlemeler yapmışlar Çorum ve belkide bütün Türkiyemiz için pek çok kıymetli haiz vesikalar elde etmişlerdir. Kayde geçmemiş vakfiyeler, sicil kayıtları, cönkler, menakip kitapları, cami, çeşme, medrese kitabeleri bunlar meyanında sayılabilir. Ekserisi elyazılarından müteşekkil sekizbin ciltlik kitapsarayımızda ayrıca tetkike değer mevzulardandır.

Çorumumuz bunlardan başka Boğazköy, Hüyük gibi Anadolunun en zengin Eti eserlerini kucaklamış bir sahaya sahip olmak şansına da maliktir. İşte bütün bu bahisler etrafında toplanan ve toplanacak olan vesikaların fotoğraflalarıyla beraber aşağıda yazılı programa göre büyüklerimizin ve ilim adamlarımızın yardımlarına güvenerek neşir ve tesbitine çalışacağız.

Ulusal duygularla candan evimize bağlı olan ve bu vadide büyük bir hevesle emek sarfetmekte zevk bulan çok değerli çalışma arkadaşlarıma bu vesile ile şükranlarımı tekrarlarım.

Halkevi Başkanı
Bedri Bilginer

Çalışma programımız

1 — Milâddan evvel Çorum ve civarı	19 — Yer adları: insan adları dağ, dere, tepe, tarla, köy, mahalle, mevki adları derlenecek (Eski ve yeni devirde)
2 — Milâddan sonra Çorum ve civarı	20 — Vilâyet sahası itibarile âdetleri ve an'aneler (Gelin ve sünnet düğünü gibi)
3 — Selçukilerden evvel Çorum ve civarı	21 — Muhitin tarihteki ziraat şekilleri ve bu günkü ziraat ve bunlara ait rakamlar
4 — Selçukiler zamanında Çorum ve civarı	22 — Tarihte sıhhat işleri, halkın bu günkü sıhhat durumu ve alınmış gerekli tetbirler
6 — Osmanlılar zamanında Çorum ve civarı	23 — Muhitte insan hastalıkları adları, muhitin tedavi usulları, mahallî ilâçları bunların tertip ve tanzimleri, islâhı için tetbirler
6 — Cumhuriyet devrinde Çorum ve civarı	24 — Sıhhati bozuk fakir çocukları himaye işleri
7 — Muhtelif devirlerde mülkî teşkilât	25 — Hayvan hastalıkları, muhitteki adları ve mahallî tedaviler ve ilâçları
8 — Çorum muhitinin yetiştirdiği saz şairler ve diğer şairler	26 — Nebatat hastalıkları, muhitteki adları muhitin tedavileri, mahallî ilâçları bu günkü kıymetleri
8 — Çorum ve muhitinin yetiştirdiği ilim ve hükûmet adamları	27 — Ziraat mahallî hususiyetleri (istatistiğe müstenit)
10 — Çorum, İskilip, Osmancık, Mecidözü, Alaca, Sungurluya ait halk şarkıları ve maniler	28 — Hayvanların doğum, ölüm ve hastalıkları hakkında istatistikî malûmat, hastalıkların izalesi çareleri
11 — Elde edilecek cönkler üzerinde araştırmalar	29 — Etnografya malzemesi hakkında araştırmalar
12 — Muhite ait ata sözleri	30 — Halkla konuşmalar
13 — Muhitteki kütüphanecerde bulunan eserlerin tansifi ve yazmaların fihristinin neşri (Bir de bibliografya yapılacaktır)	31 — Köy tetkikleri
14 — Muhitte spor, Tarihte spor, bugünkü spor	32 — Vesika olacak İl havadisleri
15 — Muhitte geçitler ve eserleri: Tarihte yollar, köprüler, camiler, minareler ve mimarî kıymetleri, bugünkü yollar ve köprüler	
16 — Cami, çeşme, medrese, mezar, kale, köprü, kitabeleri ve bunlara mümasil eserler ve tetkikler	
17 — Tarihî kıymeti haiz vesikalar	
18 — Muhitin şive hususiyetleri ve Dil derlemeleri	

Halkevleri kuruluşunda maksad ve gaye

İnsanların başlı başlarına ve yalnızca yaşayamadıkları ve daha toplu bir halde yaşadıkları malumdur. Bunun sebebi ise insanların birbirlerinin noksanlarını temamlamak, biri diğerine yardım etmek suretile hayvanlara karşı kendi mevcudiyetlerini ancak müdafaa edebilmeleridir. O halde demek oluyor ki insanların birbirlerine muaveneti suretile kurtulan cemiyetleri halinde yaşamaları zârurettir.

Bu cemiyetler dal, budak sala sala birer hükûmet şekline almıştır. Ancak bu cemiyetlerin ve efradının çoğalması muavenet şekillerini de çoğaltmış ve öyle meseleler meydana gelmiştir ki bu müteakıl muaveneti temin edecek olan hükûmetlerin idarî usulleri ihtiyaca kâfi gelmemeye başlamıştır.

Bunu tatmin için çareler düşünülmüş ve evvelâ halkın hükûmetten ayrı millî birer teşkilâta mazhar olması icabedeceği anlaşıl原因 olarak bunun muhtelif şubeleri için muhtelif millî teşekküller ortaya çıkmıştır. Kızılay, çocukları esirgeme kurumu gibi cemiyetleri bu meyanda sayabiliriz. Ancak bu teşekküllerden başka her vatandaşın serbestce derdini dökebileceği ve buna deva arayacağı bir yerde lâzımdı. Sonra vatandaşların her biri türlü ihtiyaçtan da müstağni bir halde değildi.

Vatandaş vardır ki kendi varlığından ve benliğinden haberi yoktur. Vatandaş vardır ki yaşadığı memleketi ve etraf ve civarını bilmez, kendisinin hükûmete karşı olan vazifesini ve hükûmetten neler beklemesi icabedeceğini anlamaz. Hastadır, hastalığını bilmez; ilâç deva aramaz.

Hulâsa, Bir çok dertler vardır ki bunları saymak uzun sürer. İşte bu bütün dertlere derman olacak bir yer, bir teşekkül lâzımdır. Bunu anlayan ve canla başla bu teşekküle bağlanan Türk gençliği onun eneyi ve en mütekâmil şeklini Büyük Rehber Atatürkün ilhamile ve onun partisinin sakafı altında halkevlerini teşkil etmekle elde etmiştir.

Halkevleri için en mütekâmil şekildir dedik. Fakat bu ibare halk evlerinin tamamile tekâmül eylemediği manasını ifade edemez. Halk evleri teşkilâtı daha bir nüve halindedir. İnkişaf edecek, ilerleyecek ve mes'ut semereler verecektir. Halkevlerinden alınan ufak tefek neticeler bile daha şimdiden göğsümüzü kabartacak büyük ve ümitlerin fevkindedir. Bunun sebebi ise bu vadide çalışan ve kalpleri vatan ve inkilâp aşkile çarpan Türk gençlerinin yorulmak bilmez faaliyetleridir.

Halkevleri o çeşit müesseselerdir ki vatandaşların binbir derdine deva olacaktır, binbir hastalığı şifayap edecektir. Hükûmetin elinin uzanamadığı derilere, yaralara el koyacak, onları tedavi edecek, o yaraların, o dertlerin bir daha meydana gelememesi için tedbirler alacaktır.

Halkevleri o çeşit müesseselerdir ki ona her vatandaş, serbestlikle dertlerini dönebilecek, anlamadığını, bilemediğini öğrenmek için ondan yardım istiyebilecek ve orda kendisinin de bir mevkii, bir faaliyet yeri olduğunu bilerek kendi faaliyetini bile, hiç olmazsa diğer vatandaşlar için bir örnek olabileceğini düşünerek sırf inkılâp ve milliyet aşkı ve prensipleri ile hareket edecektir.

Görülüyor ki Halkevlerinin vazifeleri büyük ve çok çeşitlidir.

Halkevleri her şeye muktedir olabilir, bunda hiç tereddüd yoktur. Ancak halkevlerinin kapuları ihtiras, menfaat, intikam ve siyaset hislerine ve inkılâp ve rejim aleyhindeki sözlere kapalıdır.

Halkevlerinde millete, vatana, inkılâba, rejime faydası olan her şey mevzuubahs olabilir. Halkevlerinde Türk milletinin medeniyetinin tekâmülü için düşünebilecek bütün münakaşalar yer bulabilir. Halkevlerinin millete, vatana, rejime, vatandaşa zararı olacak şeylere yeri yoktur. Halkevleri bu muzur, fesat telkinleri söyleyen diller ve dinliyen kulaklar - eğer varsa - koparmak için elden gelen her şeyi yapacak unsurlar yetiştirmek için canla, başla çalışacaktır. Ve bunun için en birinci ilhamı, en birinci kuvveti Atatürkün gençlere olan hitabesinden alacaktır.

Abidin Varal

16 ıncı asırda Çorumun idarî ve askerî vaziyeti hakkında bazı malûmat

Çorum merkez kasabası ; tabiaten müstahkem bir mevkiye bulunmasından, mühim bir harp ve siyaset sahnesi olmamış, buda, tarihlerde ismine az tesadüf edilmesine sebebiyet vermiş isede ; tabiatin nadiren bahşettiği dar bir çerçeve içinde muhtelif inhitat ve irtifalara sık ormanlı yüksek yaylalara, sulak, sıcak vadilere, geniş meralara malik bir muhiti tabii ve carafinin merkez noktasma müsadif olması ve havası mutedil; berrak, saf su kaynakları mebzül, toprağı kulaylıkla ziraate elverişli, bereketli, vâsi düz bir yayla üzerinde bulunması hasebile tarihin meçhul, karanlık devirlerinden biri, her dürlü avamili medeniye ve müessirati ictimaiye ve iktisadiyeyi cami bir merkezi temeddün olarak teessüs etmiş pek eski kasabalardandır.

Milâddan dört, beş bin sene evvel kurulmuş Etitürk medeniyetinin merkezi bulunan Boğazkale ve Alacahüyük harabelerinin Çorum vilâyeti dahilinde ve civarında bulunması bu iddiaların hakikate mutabakatine açık bir vesika teşkil etmektedir.

Bu ve bundan sonraki zamanlara aid malûmat sayın arkadaşlar tarafından toplanarak peyderpey ayrıca neşredileceğinden bu yazı ile yalnız Osmanlılar devinde on altıncı asırdaki Çorumun idarî vaziyeti ve derecei ehemmiyeti hak-

kında elde edilebilen bazı malumatı cemi ve tesbite çalışacağım :

Esas mevzua girmezden evvel Osmanlı hükûmetinin bu devirdeki idarî ve askerî taksimatı hakkında kısa bir mukaddeme iradının faydalı olacağı zannındayım.

Bu asırda Osmanlı ölkesi (32) eyalete taksim edilmiş olup bunlardan yirmi üçü has ve dokuzu salyane usulile idare edilirdi. [1]

Has ile idare edilen eyaletlerde 244 sancak merkezine ayrılmış, bunlarda müteaddit kaza ve nahiyelere bölünmüştür. Eyaletlerin idarî ve askerî umuru (Beylerbeyi), sancakların da (Sancak beyi) namındaki ümeraya tevdi edilmiştir.

Salyane ile idare olunan vilâyetler ; Mısır, Yemen, Bağdat, Habeş, Basra, Lahsa, Cezairgarp, Tarablüsgarp, Tunustan ibarettir. Bu eyaletlerin asker ve muhassasatından başka has ile idare edilen 23 eyalette 2375 erbabi zeamet, 35975 ashabı timar mevcut olup

[1] Salyane ile olan beylerbeylerin cümlei mahsulâtı canibi Padişahiden zabtolunup beylerbeyine ve sancak beylerine ve kul taifesine hasıl olan malından salyana ve ulufe verilir. Lâkin has ile olan eyaletler üç bahş (bağışlamaktan) olup bir bahş havası hümayun ve bir bahş havası vüzera ve mi'imiran ve ümera ve bir bahş zeamet ve timardır. (Ayni Ali Efendi: kavânini Âli Osman dır hulâsai makameyn defteri divan) Sahife 9

[1] ümera ile beraber bunların ce-
man 210000 cebelösi yani askerî
ve 255373142 akçe tahsisatları
vardı. [2] Bu eyaletler meyanında
(Hasretülvüzerâ) olan Rumeli ile
Anadolu eyaletlerinden sonra pa-
şa sancağı yani eyalet merkezi ev-
velce Amasya, bilâhare Sivas olan

[1] Hası yirmi bin akçadan fazla
olana (zeamet) daha noksanlarına timar
denilir.

[2] Aynı Ali Efendinin: defteri
divan kitabından telhis olunmuştur. Her
ne kadar hamer kanunî devrinde 21 eyalet
150 sancak olduğunu yazıyorsa da daha eski
zamana aid bir teşkilât olması iktiza eder
çünkü aynı Ali Efendi mezkûr kitabında
eyalet ve sancakları isimlerle alelmüfredat
yazmaktadır.

(Rum) eyaleti - ümerası zeamet ve
timar erbabı ile muhassasatı ve
cibelerleri mikdarına nazaran - en
büyük ve mühim bir eyalet idi.

(Her kangi beyin hassı ziyade
ise madununa tekaddüm ve tasad-
dur eder. Meğer vezir ola. İptida
sancak iki yüz akçadır [3] diye
sancakların derecei ehemmiyeti
beylerinin muhassasatına nazaran
tayin edilmiş olmasına ve aşağıda
yazılı ihşaf malûmata müsteniden
muhassasatının diğer sancak bey-
leri muhassasatından fazla olması-
na göre Çorum sancağında Rum eya-
letine merbut ve eyalet merkezi
olan Sivas sancağından sonra bi-
rinci derecede haizi ehemmiyet bir
sancak merkezi idi.

[3] Aynı Ali efendi sahife 37 ve telhis.

Rum eyaleti

Beylerbeyi ve sancak beyleri muhassasatı	E: babilimar			
	Has akça	Cebelos Nefer	Erbabı zeamet Nefer	Nefer
Sivas -paşa sancağı :	900,000	180	47	928
Çorum sancağı :	355,300	70	16	222
Amasya sancığı :	300,000	60	19	429
Bozok » :	300,275	60	16	731
Divriği » :	250,362	50	2	210
Canik » :	200,725	40	7	210
Arapkir » :	210,000	42	2	153
Zeamet kethüdası :	80,200	16	0	0
Timar kethüdası :	62,558	12	0	0

Eyaletin ümera, erbabı zeamet ve timar yekûnu hasları 13,187,320 ve ce-
belüleri 9,000 [4]

[4] Kavanini al osmani derhulâsai makzamini defteri divan

Her ne kadar kâtip çelebi ci-
hannümasında Çoruma mülhak ka-
zaların İskilip, tahtattarik [1], Ha-
cı hamza, Saz [2], Sakız [3], Os-
mancık, Karahisar temürlü [4], fev-
kattarik [5], Katar, Mihmad se-
lâm dan ibaret olduğunu yaz-
makta isede 16 ncı asırda Çorum
mülhakatının bunlara münhasır ol-
madığı, hatta şimdikinden daha ge-
niş bir idare hududuna malik bulun-
duğu Çorum kütüphanesi umumi-
sinde 1745/2 numarada mukayyed
1004/1005 hicri yıl tarihli mahke-
me sicilli tetkikattan anlaşılmakta
ve mezkûr sicilde Çoruma mülhak
on beş kaza ismine tesadüf edil-
mektedir. Şübhesiz ki bu isimler
o tarihlerde mahkeme ile alâkalan-
mış kaza isimleridir. Daha başka
mülhakatı olması da melhuzdur.
Mezkûr sicilde isimleri zikredilen
Çoruma mülhak kaza, nahiye, ma-
halle, kariye isimleri bazı malûma-
tı munzamma ile ayrıca neşredile-

[1] Elyevm İskilibe mülhak köy, mah-
keme sicillinde nahiye merkezi olarak gös-
teriliyor.

[2] Şimdiki Sungurlunun ozamanki bir
ismi (Bıdaközü), diğeri (Kalınsaz) imiş.
(Sungur oğlu Haç Mehmed ağa vakfiyesi)

[3] Elyevm mevcut (Yavu) kariyesi-
nin buraya mülhak olduğu sicilden anlaşıl-
maktadır. Binaenaley bu semtlerin olma-
sı melhuzdur.

[4] Elyevm mevcut ve Çoruma kırk
kilometre mesafede bir köy.

[5] Elyevm mevcut Çamlıca ile Narlı
kariyeleri aralarında arkıd çayı şimalinde
Narlıya mülâsık Mehmaselâm diye bir mev-
ki ismi vardır. Mescidli kariyesinin de
buraya mülhak olduğu sicilde görülmesine
nazaran bu mevkiin kaza merkezi olduğu
tahakkuk ediyor.

ceğinden bu asırda Çorumda san-
cak beyliğinde bulunanlara ve bazı
maceralarına nakli kelam ediyoruz.

Kanlarla ve bahusus evlâd ve
kardeş kanlarıyla bulaşık Osmanlı
oğullarının süli anrika ve vahşi
ihtiraslarla dolu tarihlerine ; bü-
yük ve kanunî namile anılan Sü-
leyman da evlâd ve torun katilligi
gibi yeni bir safhai vacidülsöz
ilâve-i mechoriyeti elimesi karşısın-
da kalmıştır. [1]

Süleyman ; Kaçırılmış bir rus
dülü olan ve halayıklıktan sultan-
lığa yükselen (Hurrem)kadın ve da-
madı sadırazam Rüstemin antirika-
larına oğlu şehzade Mustafa ile bir
torununu kurban verdikten sonra di-
ğer oğlu Bayezid ile dört şehzadesini
(torunlarını) da lala Mustafa haini-
nin isad ve tezviratına [2], acem
şahı Tahmessebin siyaseti ihanet-
kâranesine feda etmiştir. [4]

[1] (Süleyman eydii übüvetini şehzade
Bayezid ile onun oğullarının kanı içine sok-
maktan korkmadı.) Hamer tercemesi cilt 6
sahife 178.

[2] Ol mekkâr ve gaddar, hezarı
füsun ve fesane yazup gönderdikte Bayezid
han mezburun mekrü füsünunu hakikat an-
layıp düruğ bi fûruğına meftun oldu. Solak
zade sahife 548.

[3] (Ozamandan itibaren şahin seva-
iki siyaseti, Bayezidin İranda vücudünden
terettüp eden endişeden, şehzadeyi baba-
sına teslim etmekle nail olmasını ümid et-
tiği fevaidden ibaret kaldı. Süleyman ve
Selimin Tahmaseb ile muhaberesi padişah
ile şehzadeyi (Selimi) bir oğlu ile bir kar-
deşin mematına teşne, şahı da müşafirinin
hayatını alçakça satmağa hazır göstermek-
tedir. Hamer tercemesi cilt 6, sahife 84.

Orhanın ; Kütahya sancağı be-
yi bulunan babası Bayezid bir men-
fa ve maktel olarak kendisine tev-
cih edilen Amasyaya kerhen azi-
meti sırasında Ankaraya geldiğin-
de; padişah, torunu Orhana da
Çorum sancak beyliğini teveih ey-

ledi. (Zilhicce 965) [1] Bir müddet
sonra Bayezid ve Orhanın imhası
için padişah Süleymanın ordusu
ile Üsküdüre geçtiğini ve maiyet-
leri efradile Konyadaki büyük şeh-
zadesi selim maiyetinde birleşerek
emre muntazır olmalarının eyalet
ve sancaklardaki beylerine emir
verdiğini haber alan Bayezid ve
oğlu Orhan onbeş bin kadar piya-
de ve süvari (yümlü) asker ile Kon-
yaya hareket ederek kardeşi sefih
ve serhoş [2] Selim maiyetinde top-
lanmış olan kuvvete hücum ettiler.

Neyazık ki devameden şiddetli
iki günlükbir muharebe neticesi Ba-
yezid ve Orhan malubolarak (elhasıl
Bayezid han natevan ekber evlâdı
Orhanla hem man olup Amasya ve
Çoruma doğru can attılar) 21 şa-

[1] Selim ile Bayezidin buldukları
ve tahvil eyledikleri ve vak'anın tarzı cere-
yanını Hamer yekdiğerine karıştırmaktadır.

[2] Halk Bayezidin sureti hayati in-
zivakârisini kardeşinin (Selimin) tarzı ma-
işeti sefihanesine tercih ederek on^u muhab-
bet etmekte ve Selim valdesinin müdevver
ve şişkin çesresini gösterdiği halde Baye-
zidin eşkâli pederi arzylemesi halkça
memnuniyetle görülmekte idi. Hamer ter-
cemesi cilt 6, sahife 81,

ban 966. Bayezidin babasına son
yazdığı af ve merhamet istidası ev-
velki istirhamnameleri gibi Lala
Mustafanın kurduğu ihanet ve hi-
yanet şebekelerile imha edilerek
mahalline vasıl olamadı, bittabii
cevapsız kaldı. [1] Çaresiz ve ümit-
siz bir hale düşen şehzade Bayezid
966 şevvalinde alessabah zevceleri
ve sair ailesi efradile ağlaşarak
veda etti. Şeyhzade Orhanı, diğer
üç küçük oğlunu, yükde hafif, pa-
hada ağır eşyasını da müstashiben
onbin kadar maiyeti ile acemistana
fırar ve şah Tahmassebe iltica ey-
ledi.

Bu vak'a Osmanlı hükümetile
İran hükümeti arasında en hara-
retli bir politika mevzuu ve muha-
bere zemini olup [2]. Nihayet 969
muharreminin on beşinci günü İran
şahi Tahmaseb şehzade Bayezidi
büyük oğlu Orhanı ve diğer üç
küçük oğlunu şehzade Selimin elçisi
ve ademi Ali ağaya teslim ederek
idam ettirdi. Cenazeleri Sivasa ka-
dar getirilerek defnolundu.

(Sonun 25 inci sahifede)

[1] Sultan Bayezid derdi mendi hun
ciğer ezüb ve didei gam didesinden gamli
yaşlar akıdıp dört şehzadenin kan ile amihte
gözleri yaşı ile hezarı tevbe ve istiğfar ve
aczi inkisar ile bir mektup yazdırdı ve
benden sadır olan cemi evzai nahemevar, la-
la Mustafa paşanın ilkasıdır, beni az dırttı
dedi ve bir iki nesim sabareftar adam
ılgar ettirip rikâbı hümayuna gönderdi.
Amma bunlar dahi lala Mustafa bey rehzen-
lerine düş oldular. Hız ve eserleri zahir
olmadı. Becevi cilt 1, sahife 293

[3] Devleti osmaniye vakayinameleri
bu kadar sık bir taati evrak nümunesi irae
etmiştir. Hamer cilt 6 sahife 85.

Osmancıklı Mehmed Paşanın İki Vakfiyesi

NEŞET KÖSEOĞLU

İlimizin ; Hicrî bin tarihine ka-
dar (1) Çorumlu adile anılmasın-
dan ve 468 tarihinde Melik Ah-
med Gazi tarafından alındığı za-
man Türk boylarından Çorumlu
aşiretinin yerleştirilmesinden ve
çok eski sakinlerinin Çorumlu aşi-
reti olmasından (2) ötürü Halke-
vinin Dil, Tarih ve Edebiyat ko-
mitesince çıkarılan dergiye (Ço-
rumlu) adının verilmesi derginin
meşgul olacağı mevzular bakımın-
dan çok uygun görüldü. Bu iş
üzerinde evimiz başkanı beklenen
izahatı baş yazıda vermiştir.

Çorum tarihini ve folklorunu
ve bütün geçmişleri tetkik etmek

ve gerekli yeni vesikaları neşret-
mek iddiasile ortaya atılan dergi-
miz ; ilk sayısında, (Veziirâzam)
olmuş ve Osmanlı devletinin kuru-
luşunda ve yerleşmesinde hizmeti
görölmüş, bu muhitten yetişmiş
olan Koca Mehmed paşadan işe
başlamağı mesleğimize daha yakı-
şır bulmuştur.

Babasının adı Hızır Danişmend-
dir (3). Dedesi ise Hamzadır (4).
Doğum tarihi belli değildir. Fakat
öldüğü tarih Osmancıkta yaptır-
dığı caminin avlusundaki mezar
taşına göre (5) 843 dür. (6).

Bir sureti elimizde olup Os-
mancık kadısı tarafından (865 H.)

[1] Bin tarihidan evvelki vakfiyelerde, hüccetlerde ve sicil kayıtlarında vilâyetimiz
(Çorumlu) adı ile yazılıdır. Hatta bunun 1050 tarihlerine yakın zamana kadar devan
ettiğine ait elimizde bir vesika daba vardır.

Amasya tarihi (C. 2. S. 286) Çorum ve sonra Osmancığın (468 - 1075) tarihinde
Melik Ahmet Gazi tarafından alındığını yazıyor. (Sivas şehri) adlı kitapta (S. 18)
ise (Matyu) dan naklen (476 - 1084) tarihinde alındığı yazılıdır. Amasya tarihi
me haz göstermemiştir.

[2] Melik Ahmet Gazi tarafından (468) de (Nikonyom - Çorum) zabtedilmiş ve
Alayundlu aşiretinden (Çorumlu) oymağı beyi İlyas beye verilmiştir. Çorum oymağı
Nikonya şehrinde tevattun ettikleri için Nikonyaya (Çorumlu) adı verilmiştir. Bin
tarihinden sonra nisbet edatı kaldırılarak (Çorum - Çarum) adı ile şöret bulmuştur.
(Çorum) eski Türkçede meserret ve sevinçlik manasına gelen (Çarum) dan galattır.
Memnun ve mesrur olana (Çarak) denir (Amasya T. C. 2. S. 287 not)

[3] Bu sayımızda neşredilen 842, 843 tarihli vakfiyelerine ve mezar taşlarına göre.

[4] 842 tarihli vakfiyesinde (Koca Mehmet Paşa bin merhum Hızır Danişmend bin
Hamza) şeklinde yazılıdır.

[5] Şimdi burası tamamen kaldırılmış ve taşlar bir araya toplanmıştır. Bu sayımızdaki
resmine de bakılırsa vaziyet daha açık olarak anlaşılabilir.

[6] Osmancık kitabelerini yazarken Osmancıktaki eserleri hakkında yazılacak
yazılar vardır.

(7) tarihinde verilmiş bir ibranemeğe göre Mehmed paşanın iki karısı vardır. Biri mezar taşına göre Kutlu paşa kızı Cihan hatun, diğeri de Abdi veya Abdullah kızı Nevruz hatun. Cihan hatundan Mahmut paşa, Nevruz hatundan Mustafa çelebi ve Esleme hatun olmuştur. Mahmut paşa ile Esleme hatunun 865 de sağ oldukları ve Mustafa çelebi ile Nevruz hatunun öldükleri yine bu vesikadan anlaşılıyor. Esleme hatun mahkemede bulunmadığından namına vekil olarak İskender beyin bulunduğu yine bu vesikada kayıtlıdır (8).

Osmancıkta caminin şark tarafında bulunduğu elimizde bulunan bir (9) nottan anlaşılan mezar taşına göre 843 tarihinde ölen Mehmed paşa eşi Kutlu paşa kızı Cihan hatundan bahis vardır. 38

sayılı encümen mecmuasında da Yüzükutlu hatundan bahsediliyor. Acaba bu iki ad aynı şahsa mı aiddir? Yoksa Nevruz hatundan evvel Cihan hatun eşi olup o öldükten sonra kız kardeşini mi aldı? Bu noktalar şimdilik meçhuldür. Aşağıda neşrettimiz iki vakfiyesine nazaran büyük oğlunun Emir Ahmed olduğu anlaşılıyor, evkafının idare ve tevliyetini ona terketmektedir.

Bu vakfiyenin tarihi 843 dür. Mehmed paşa ve Esleme hatunun sağ olduklarına, Emir Ahmed beyin Bursada oturmasına göre bunun başka bir anadan olması hatıra gelmiştir. Acaba Cihan hatunun mu yoksa Yüzükutlunun mu oğludur?..

Osmanlı tarihi encümeni mecmuasının 38 sayısında Amasya

[7] Bu vesikanın zeylinde görülen şu imzaları da aynen kaydediyoruz. Mevlana (Lutfullah bini Ali) Elmüderriş, Mevlana (Cemaleddin bini Hasan) (Taceddin bin Hüseyin), (Ahmet çelebi bin ümmet), (866 tarihli "Esleme Hatun," vakfiyesinde Şeyh ümmet diye yazılıdır.) Piri hoca bin tevakkül, (Hacı Hamza bin Abdullah), Yahya bin Abdullah, Ali bin Hacı Murad), (Mehmed bin Şadi), (Hüseyin bin İskender), (Hasan bin İskender), (Hamza bin İskender), (Hızır bin İlyas), (Hubyar bin Ali paşa), (İsa bin Yusuf), (Pir Ahmet bin Şaban), (Şaban bin Hasan şerefli). Bu vesika gelecek sayımızda neşredilecektir.

[8]

A — Bu ibranamede Cihan hatunun adı yoktur.

B — Osmancık kadısı Mevlâna Ferahşad bini Müeyyedîn 878 tarihli arapça vakfiyesinin Fahrülülema vezir Halil paşa oğlu İskenderin iznile tanzim edildiği yazılıdır. Bunun hakkında yaptığımız araştırmayı müteakip nüshalarda neşredeceğiz.

C — Tarihi osmanî encümeni mecmuasının 38 inci sayısının 121 inci sahifesinde üstad Hüsameddin yazısında Mehmed paşa eşi Yüzükutlu hatun binti Kutlu paşadır deniliyor. Halbuki mezar taşında Cihan hatun diye yazılıdır.

D — Elimizde bu aileye aid vakfiye ve hüccetlerle beraetlerde oğlu Mahmud paşa diye yazılıdır. Halbuki üstad Hüsameddin 38 sayılı tarihi osmanî dergisinde Mahmud çelebi olarak yazıyor. Bu iki adam aynı şahıs olacaktır.

[9] Mehmed paşa ve eserleri hakkında Osmancıkta yazılmış bir defterdir. Bunda Mehmed paşa ve Cihan hatunun mezar taşları suretleri ile cami kitabesi vardır.

müellifi üstad Hüsameddin Koca Mehmed paşa başlığı altında yazdığı iki makalede oğullarının ve torunlarının mezarlarına aid notlarının yandığını yana yakıla anlatmaktadır. Bunlara aid fotoğrafları bekliyoruz. İkinci sayımızda bunları neşredeceğiz. Şimdilik yalnız adlarını yazmakla iktifa ediyoruz. Mahmud paşa veya Mahmud çelebi, Mustafa çelebi, Emir Ahmed, Esleme hatun Mehmed paşanın kendi çocuklarıdır. Süleyman (10) Ömer çelebi (906 da vefat etmiştir. Mezarı Osmancıkta) de torunlarıdır. Süleyman, Mahmud paşanın, Ömer çelebi de Süleymanın oğludur (11).

Caminin kapısı önünde, son cemaat mahallinde üzerinde ayet yazılı, Selçuk tarzında yapılmış bir sanduka vardır ki üzerinde isim olmadığından mahallinde Aydın adında, Mehmed paşa oğluna aid olduğu rivayet edilmektedir. Mezar taşında adı olmadığından ve

bu aileye aid elimizdeki vesikalarda bu isme tesadüf edilemediğinden kaydi ihtiyatla telâkki edilmelidir.

Birde Şah dane hatun adında bir mezar taşı vardır. Üzerinde Şah dana hatun imreeyi Mahmud paşa diye yazılıdır.

Koca Mehmed paşanın siyasi hayatı hakkında encümen mecmuasının 38 inci sayısında mühim malûmat olduğundan burada tekrar edilmesine lüzum görülmemiştir.

Yalnız elimizde bulunan not defterinde Koca kaya müdafii (12) Haydarın esas adının Mehmed Haydar olduğu ve Mehmed paşanın bu zat olduğu hakkında bir mütalea varsa da bunu her noktadan teyide muhtaç görmekteyiz. İleride bu mevzu tekrar geleceğiz. Mehmed paşa ailesi hakkında şu kısa izahatı verdikten sonra şimdilik salâhiyettar makamlar tarafından tercemesi yapılan vakfiyelerini vesika kısmında aynen neşretmekle iktifa ediyoruz.

[10] Amasya beyler beyliğine tayin edilen Hızır paşa Edirnedeki gelinceye kadar 851 de beyler beyi kaymakamı olmuştur. Amasya tarihi C. 3. S. 3. 219.

[11] Mezar taşında şu şekilde yazılıdır. Ömer çelebi bin Süleyman bey bin Mahmud paşa bin koca Mehmed paşa.

[12] Mirkatülkâinata ve âşık paşa zade tarihinde Kasım adında bir oğlu olduğu, Haydarın başka kimseye itimad etmediği hakkında bir yazı vardır. Halbu ki Mehmed paşanın Kasım adında oğlu olduğuna dair hiç bir yerde kayde tesadüf edilememiştir.

Çorum Havalisinde Mamalı Aşireti Ve Ömer, Osman Paşalar

Mamalı aşireti, diğer aşiretler hakkında yapıldığı gibi hicri on-birinci asırdan itibaren iskân edilmeğe başlanmıştır. Mamalı Zülkadiriye mukataasına dahildi. Bunların iskânı için Raka havalisi münasip görüldü, fakat bir türlü, aşiretleri, müsella kuvvetlerle oraya götürdükleri halde iskân etmek kabil olmuyordu. Bir müddet sonra orayı terkederek Anadolu içerilerine istedikleri yerlere doğru gidiyorlar ve muhitlerinde bulunan köylere ve meralarına bir çok tecavüzlerde bulunuyorlardı. Hükûmet bu gibi hareketlerin önüne geçmek için bunların topunu birden Kıbrıs adasında cebren iskân etmeğe karar vermişti. Fakat bir kısmı Antalyadan gemiye bindirildikten sonra reislerini öldürerek (1) ve en yakın sahile çıkarak yine Anadolu içine yayılmışlardır. Mamalı cemaatinin Zülkadiriye mukataasına dahil bulunduğu zamana aid bir vesikayı aşağıya yazıyoruz :

“Zülkadiriye beyler beğisine ve Maraş kadısına hüküm ki Zülkadirli cemaatinden, Mamalı de-

[1] (Bunların şerhlerini defîcün katletmek vaciptir) diye şeyhulislâm Abdullah efendi de bir fetva vermişti. Buna rağmen bu cüreti göstermişlerdir.

Bundan sonra Mamalı aşireti ni Çankırı civarında görüyoruz, aşağıdaki (1022) tarihli ferman onu gösteriyor :

“Kângırı kadısına hüküm ki Türkmen tayifesinde cemaati Mamalı ve cemaati Selmanlı ve cemaati Selman Muslu ve cemaati Alem Beğlü (2) ve Peçelü ve cemaati Tavrehli ve Hasan demirciler tayifesi bilfiil miri aşiretleri olan İsmail itaat etmeyüp ve uhdelerine lâzım gelen mali maktuların vermekte teallül edüp ve kadimden yuriyü gelen yerde yürümeyüp teallül üzere oldukları ilâm olunmağın buyurdum ki vusul buldukta bu bapta mutad veçhile mukayyed olup göresin filvaki ilâm olduğu üzere ise tayifei mezburaya muhkem tenbih eylesin ki kethüdalarına itaat üzere olup ve uhdelerine lâzım gelen mali maktuların bikusur eda eyleyüp teallül ve inad etmiyeler ve kadimden yuriyü geldikleri yerde yürüyüp kimesneye zarar ve ziyan etmiyeler. Badettenbih eselmiyenlerin şer'i ile haklarında lâzım geleni icra eylesin. Fi. 5 Za. 1022.,

Bu vesikaya göre Mamalı cemaati ile Selmanlı, Alembeyli, Selman Muslu ve diğer dört aşiretin

İsmail adında bir kethüdası olduğu anlaşılıyor.

Mamalı aşiretinin 1101 de Hacı Ahmed oğlu Bektaş bey adında bir reisi olduğu ve 200 haneli olduğu aynı tarihli bir ferman dan anlaşılıyor (3). 1101 şevvalinde Edirne de sefer için toplanması evvelce ferman edilmiş iken şimdiye kadar gelinmediği ve hemen gelinmesi hakkındaki buyurultuya (4) göre Mamalı aşiretinin de sefere biraz geç gitmiş olduğu anlaşılıyor.

Mamalı aşireti bu tarihlerde şikâyet etmeğe başladığından Raka havalisine sevkedilmeleri hakkında 1104 tarihli fermân sureti aynen aşağıya yazılmıştır :

“Raka beyler beyisi Hüseyin dame ikbalihuya ve Tokat kadısına ve Tokat voyvodasına hüküm ki Raka ayaletinde vaki nehri Belic kenarında ve Aynizir ve Raka ya varınca ol nevahide sakin olan kura ahalipleri bundan akdem tekâlif ve neyayibin kesreti tevarüdünden ve zulmü teaddi vürudunun vefretinden ve Urban tayifesi eşkiyasının istilâsından perakende ve perişan ve arazileri hâli ve emakinleri bilkülliye harabe olup canibi miriye muteddünbih

[2] Çorumun kazası olan Sungurlu ile Çerikli istasyonu arasında Alembeyli köyü vardır. Bunlar da Danişmendler ve Mamalılar gibi Bozulusa tabidir. 1022 tarihinde Bozulus tevabii rum eyaleti dahilinde idi. O devirde rum ayaleti şu livalardan mürekkepti : Sivas (paşa sancağı), Amasya, Çorum, Bozok, Canik, Divrik, Arapkir ; Bozulusa tabi cemaatlerin adları şunlardır : Mamalı, Danişmendli, Alembeyli, Yahyalı, Buynu, İncelü, Kurt, Mihmad, Kulak. Bunlar bu tarihlerde yazın rumda, kışın şam taraflarında idiler. A. T. A. S. 69.

[3] Anadolu Türk aşiretleri. S. 87.

[4] Anadolu Türk aşiretleri. S. 90.

bir nesne hasıl olmadığından gayri ol havalilerde mürur ve ubur eden ebnayi sebili dahi salim olmamağla mevazii merkume mamur ve abâdan ve ebnayisebili emin ve mutmain eylemek lâzım ve mühim olmağla büyük Türkmen tayifesinden Üsküdar adına tabi bilcümle Beydili ve sair cemaatlerden ve Boz Ulus mandesi Türkmenlerinden mevzii mezburede arazi tasarruf ve ziraat ve hiraset eylemek üzere sakin ve mütemekkin olmaları için bundan akdem bin yüz iki senesi rebiyülahirinin on beşinci günü şerefim verilmişti, Elhaletü hazihi bazı mahallerine tevayifi mezbure sakin ve bazı mahallerine sakin olmayup hâli ve muattal kalmağla ahar Türkmen cemaatlerinden iskân ettirmek lâzım ve mühim olmağın Tokat voyvodalığı aklâmından Hoca haslarına tabi Mamalı Türkmanı şekavet üzere olup reaya fukarasına ve sairlere teaddi ve tecavüzleri olmağla anların dahi iskânı lâzım ve mühim ve muktazi olmağla Hazinei âmiremde mahfuz olan baş muhasebe defterlerine nazaran olundukta zikrolunan Mamalı Türkmanı tayifesinin iki bin yüz doksan iki kuruş malı maktuları olup Tokat voyvodalığı aklâmından olduğu mastur ve mukayyed bulunmağın imdi mezkûr Mamalı Türkmanı kabilesi ahali-leri balâda zikrolunan mevaziin kalan mahallerinde sakin ve mütemekkin ettirilüb fimabaad beyinlerinde teayyün kesbeylemiş ihtiyar eyledikleri mutemed âdem-

leri cemaate baş ve buğ tayin olunup içlerinde fesad ve şekavet eden olur ise keudüler ahz ve hâkime teslim eylemek üzere ihtiyarları ve iş erleri marifetile birbirlerine tekeffül edüp ziraat ve hiraset eyledikleri arazide hasıl eyledikleri mahsulâtın arazilerinin humüslerin ve bağ ve bostanlarından bihasebişşer iktiza eden hukuku arazilerin canibi miriye eda edüb ol havalileri urban ve sair eşkiya mazarratlarından mukaddema sakin olan Türkmen cemaatleri ile maan gereği gibi muhafaza ve ahalisini ve ebnai sebili emin ve mutmain eylemek şartile üzerlerinde mukayyed olan iki bin iki yüz doksan iki kuruş malı maktuları bilcülliye ref ve saire rüsumu raiyyetten muaf ve müsellemler olup kat'â bir nesne ile mutalebe olunmayub mevasilerin mut adları üzere yaylalarına kendileri götürmeyüb ehlü ayallerile kendileri sayfü şitada mevazi mezkûrde olup ancak çobanlar ile gönderüb kemakân ray ettirmekte kimemesne mani olmamak üzere Raka ayaletinde sakin olan cemaatler Raka valilerine tabi ve emirlerine muti olalar ve kurbü darlarından ve civarlarında olan eşkiya üzerine varılmak iktiza eyledikte tahrir olunan Mamalı Türkmanı kabilesi valilere mutabeat edüb vali ile maan edayi hizmet eylemek üzere senki Raka beyler beyisi Hüseyin dame ikbalühusun sen makul ve münasib gördüğün mahalli zikrolunan Mamalı cemaati Türkmenlerine iskân ettirüb bir ferde illet

ve bahane ettirmiyesün deyu maliye tarafından verilen emri şerif mucibince hüküm yazılmıştır. (Evahiri ca. 1004),.

Bu sıkıya rağmen Mamalı aşiretini Rakaya göndermek mümkün olmamıştır. Yine Çankırı, Tokat, Çorum tarafında gezmeğe başlamışlardır. Bu sırada yani 1109-1110 senelerinde hükümete en ziyade sadık kalanlarda yine bunlardı.

1111 tarihinden daha evvel Bozok sancağında şekavet eden Cerid, Afşar ve sair aşiretlerin tedibine Mamalı aşiretinin memur edildiğine ait aşındaki vesika şayanı dikkattir :

"Hâlâ Mamalının miri aşireti olan Bekdaş ve sabıka Mamalının miri aşireti olan Mehmed ve aşireti merkume ihtiyarları ve kethüdalarına hüküm ki Bozok sancağında Sorgun kazası ve ol havalide tavayifi iskândan Cerid ve Küçekli ve Afşar ve Babünnun cemaatlerinden firar eden eşkiyanın rüesasından Cerid yazıcı ve Bostlı ve Kúpeli ve Derli Ferhad ve Orhan oğlu Hasan ve kardeşi hevalarına tâbi eşkiya ile daima Anadolu da katli nüfus ve kasbi emval ile fesadü şekavet üzere oldukları ilâm olunup mezkûr şakilerin alâ eyyi halin ahz olunmaları için Sivas beyler beyisi Mustafa paşaya emri şerifimle tenbihi hümayunum olup ve mezkûr şakilerin ele getirilmesi behemehal sizden matlup olunmakla siz ki

mumaileyhim siz emri şerifim vardı gibi bu hususta asla teallül ve tereddüd etmeyüp zikrolunan şakileri alâ eyyi halin ele getirüp ahz ve mahbusen mirimiranı mumaileyhe teslimi bezli makdur eyliyesiz şöyle ki bu fesadı eden mezkûrları ahz ve mirimiranı mumaileyhe teslimde sizden bir gûna tesamüh ve tekâcül ve tehavün ve taksir zuhur eder ise asla özür ve cevabınız isca ve bilcümle eşiretiniz Rakaya iskân ile iktifa olunmayup hakkınızda tertibi ceza olunur. Bilmiş olup mezkûr şakileri behemehal ahz ve mirimiranı mumaileyhe teslimde ana göre basiret ve intihap ile hareket eylemeniz babında deyu yazılmıştır. Fi. Evahiri Z. 1111, .

Buna rağmen anlaşılıyor ki Mamalı, Cerid ve Pehlivanlı aşiretleriyle Sivas yaylalarına tecavüz etmeğe başlamışlardır. Bunun üzerine aşağıda yazılı 1113 tarihli ferman Sivas beyler beyine gönderilmiştir.

"Sivas beyler beyisi Süleyman paşaya ve Karahisar Behramşah ve Çepeni Çunkar ve Orta pare hüküm ki :

Karahisar, Bayramşah ve Çepeni Çunkar ve Orta pare kazalarında sakin ulema ve süleha ve eyimme ve hüteba ve sair eşraf dergâhı muallâma mahzar gönderüb zikrolunan kazalarda sakin reaya tayifesinin ziraat eyledikleri yerlerde Türkmen tayifesinden Mamalı ve Cerid ve Pehlivanlı ve

Güvan ve sayir Türkmen tayifesine mahsus defteri cedidi hâkânide mukayyed kadimî yaylak yok iken zikrolunan Türkmen tayifesine kabileleriyle yaylak zamanında kazalarına varub, meralarına konub kök tereke ve sair mahsulleri arasında davarların rai ve badehu harman vaktinde koyun ve sair davarlarile gelüb çuval götürüp muradları mikdarı mahsullerin gasp ve üç dört ay mikdarı meksü teaddi ve kışlağa avdet eylediklerinde dahi meradan hayvanların maan sürüb götürüb ve evlerin basıb içinde olan esvab ve ayallerinin üzerinde olan libaslarının nehbü garet eylediklerinden maada zikroluuan Türkmen tayifesinden Cüneyd kethüda oğlu Osman ve İdris ve Hasan ve Kirkoğlu İsmail ve kuyuncı Şahin ve Cebeci Duydar ve Hızır nam şakiler sair hevalarına tabi eşkiya ile kazai mezkûrün kurasından yedlerinde olan mümza defter mucibince doksan beş kile arpa ve yüz kile hintaların cebren gasbedüb her sene bunu emsali teaddilerinden naşi ekser kura ahalisinin perekende ve perişan olmalarına bais oldukların ilâm eyledikleri ecilden sen ki mirimîranı mumaileyhsin bu fesadı eden mezkûrlar bulundukları mahalde şer'i şerife ihzar ve hasımlarile mürafaai şer ve hilâfı şer'i şerif ve bigayri hakkın nehbü garet

[5] Alacada Hışır, İbrahim ve Sungurluda Arife kazili (gazili), Ekmekçi İncesu köylerinin Mamalı olduğu yapılan araştırmalardan anlaşılmıştır. Yine Çorumda Cerid, Alacada Killik, Gazi paşa, Tutaş köyleri de Cerid aşiretine mensuptur.

[6] Bu vesikaları kütüphane memurumuz Bay Eşref vermiştir. Suretleri 2244/315 sayılı defterdedir.

eyledikleri her ne ise badessûbut marifeti şerile ahabına reddü teslim ettirüb ve mezburların kazai mezburda defterde mukayyed bilfiil tasarruflarından kadimî kışlakları yok iken kazalarına uğramayub ve bigayri hakkın mahsul ve sair eşyaların garet etmek üzere muhkem tenbih ve tekid olunup mütenebbih olmayub geru veçhi meşruh üzere zulüm ve teaddi üzere olanları isim ve resimlerle ve sıhhati ve hakikati üzere deri devletmedarıma arzu ilâm eylemen babında deyu yazılmıştır. Fi. evsıtı 1113,,.

1146 da Mamalı aşireti reisi Mamalı oğlu Kantemir idi. Halepte Alaca hana iskân edilecek aşiretler arasında Mamalı ve Cerid aşiretleri yoktur. Yalnız hâlen bu civarda adları anılan Dedeşli ve Selmanlı aşiretleri bu sevkiyatta dahildi. Bundan sonra Mamalı aşiretinin bir kısmı Alacada iskânı kabul etmiş (5) ve bu bölgeye yerleşmiş vaziyettedir.

Şahabbası salis namile isyan eden alevilerin üzerine Mamalı oğlu Ömer paşa memur edilmişti.

Ömer paşa hakkında şair Medhinin söylediği parçayı yazıyoruz. Bununla beraber Şahabbası salisin Ömer paşaya yazdığı bir mektubu da tarihî kıymetine binaen aynen dercediyoruz. (6)

Acemşah iddiasında olan Şah Abbasi namındaki şakinin Mamalı oğlu Ömer beye gönderdiği mektup suretidir. [7]

Bismillahirrahmanirrahim

Elhamdülillahillezi alâ ihsanihi bien tekarrul hakku fi mekânihi kema kalellahü taalâ ennel arda yurisüha menyeşâü velakibetü lilmüttakin. Badeza güldestei bendi gülhayî duayı iktam riyazi senai maruzu zamiri müniri hurşidi incilabı ukte küşadı muakidi din ve devlet ve seyyie arayı maarık fethü nusrat ruşen beyanı tirizeban ve bülendi kadri mahfel fırazı encümen arayı serefraz ki filhaka camü cihan nümayî surî ve manevidir. Ola ki eğer bu ahkârı nasın taraf ahvalinden sual buyursuz hazreti seyyidül enbiya Muhammedül Mustafa ve emirül müminin Aliyül Murtazanın ednadan edna kelpi arş nişin şahları Abbasi salis ibni cemcah melâik sipah Sultan Süleyman bin cennetmekân Şah Abbasi sani ibni kutsi aşiyân şah safi enarallahü bürhanehüm ve kuddise sırrihül azizim. Bizim ahvalimizi canşini milki iskender şevketli padişahdan sual buyur. Anki bu kadar eyyamda havfinden naşi beher mah 700 kuruş maişet tayin edip kâh Midilli, kâh İlemiye ceziresinde ikamet buyurmuş idi. İmdi vade tamam olup ceddîm şahı merdan

Ali oğlu girdabdan sahili necata vasil eyledi. Her ne kâr kâh bu kalemun nakış eylemiş ise olmas emri mukarrerdir. Benim azizim ağayı muhterem hâlâ bir kaç ihbarı naşayeste sizin gibi sahip akıl ve dirasetren baiddir. Mesmumuz oldu. Elhamdülillahi taala sizler her ilimde kâmilsiz ve ilmi nücumda mahirsiz Devleti osmaniye nin inkırazı malûm ve manzuru deriseaadetinizdir ki Hoca Nasreddini Tosi zicinde şeyh Ahmedî Bonî ve Muhiddini Arabî şemsülmaariflerinde ne gûna kaydolmuş malum ve manzur ve mesmunuz olmuştur ki padişahlara padişahlardan gayri bir kimesne mukabele ve muarazaya kadir olmaması azhar mineşşemsdir. İmdi benim azizim muhabbetname vürudunda teveccüh edüb binaen alel muhabbe bir hayalâtı manende ve kilimatı napesendidei efvahi avamdan men edüb bu vilâyetlerden ta Bağdat ve sairinde nenev'a muhabbetleri malûmu şeriftir, Bu maddedeki ikbali fitne ve fesadı zuhura gelir. Ne lâyük ki senin gibi bir cudü mükerremden sudure ola. Kuyudu nasiyam bir maddeye mübaşeret edesiz.

[7] Kütüphanede 2244/315 numaralı kitabın 121 inci sayfasında kayıtlı olup memuru Bay Eşref tarafından bulunmuştur.

Hemen seyret ki zülfikarı Ali ne iş eder bu muhabbete binaen zebani kalem veraka cari edüb size irsal eyledik. Vallah Billâh ve Tallah ki eğer yüz kerre yüz bin sipahi üzerime teşrif edesiz memnun olup yüz çevirmem yoktur. Her ne lâyük ehli necata ve akli feraset üzere ise böylece amel

buyurun. Benim muhibbi vefadarım bizim kim olduğumuz bu mühürden malûm edesiz. Baki vesselâm menittebaal hüda.

Namei Abbasi salis harrerehu
azmi mülük sahip kıran

Şah Abbasın mührü içinde şu
kıt'a vardır :

Nekin saltanat ra keşi varis
Şüd sahip kıran Abbasi Salis

Şair (Medhî) nin bu hadise hakkında yazdığı bir manzumu aynen aşağıya koyuyoruz:

Sihri batıl oldu sebep Abbasın
Mezhepsizler kılsın matemın yasın
Âli Osmana hail olamz dağlar
Gayette say eyledi beyler ağalar
Miri aşiret (Ömer) serasker idi
Bahadırler arslan gibi yörürdü
Bir sefer mübarek hiç etmedin zar
Ebubekir, Ömer, Osmanı, Haydar
Kılmeına tesmiye etmiş Zülfikar
İnşaallah yeridir esfelüssekar
Acem ferzendidir çoktur sanatı
Ol mel'unun Düldül dediği atı
Melânet babında gayette mahir
Rafizidir hem sebbabdır hem kâfir
Askere bir oldu dağlar, ovalar
Padişahım kabul oldu dualar

Dini islam kuvvette olduğun bildi
Anlarda belâsın bulduğun bildi
Ölenler şüheda Gazi oldu sağlar
Cümleten üstüne geldiğin bildi
Kahramanane Songur ona yar idi
Din uğruna kılıç çaldığın bildi
Çırağı mescidi mihrabü menber
Anlar kim olduğun olzaman bildi
Sahip kıran deyü bir mührü de var
Şeytanın nedimi olduğun bildi
Evvelden dönüktür bettir sıfatı
Yoruldu geriki konakta kaldı
Melânetin etmek isterdi zahir
İsyân deryasına daldığın bildi
Silâhşörler biri birin kovalar
(Methî) der inayet allahdan oldu

Bu devirde yerinde olmıyan mezhep ihtilâllarının ne derece derin olduğunu göstermesi itibarile de bu parça şayanı dikkattir.

Bu da ayni hadiseleri izah eden bir manzumdur [8]

Zahir sldu âlem içre yine bir kavmü şerrar
Ehli bid'at pürdalâlet hem adüvvü çariyar

Bir birine kalkışirlar misli hıncır ol hımar
Haşri inkâr eylemişler fiskin eyler aşikâr

Anlara mevranî derler hariciler deyin ana
Gayri namile çağırman rafiziler deyin ana

Kimisi oldu kılavuz bazısı tundarları [9]
Durmadi kaçtı bıraktı yalnız murdarları

Kuskuna kuvvet deyup kaçmaktan özge kârları
Kalmadı namusu ari zerre itibarları

Zannedip subu Aliden kenduye imdad ola
Kendi zumunca halife şahı Abbas ad ola

Haşalillâh ol misüllü zülfikar irad ola
Nal paradan yapılana zülfikar isnad ola

Kazdığı kuyuya düştü kimse bilmezdi anı
Ol cehennem köpeğininin gör nice çıktı canı

Ehli sünnet olsa bir mümin anı ikfar eder
Dönmez olmulhid münafık küfürünü tekrareder

Rahmetullahtan baîd olmuş yerini nar eder
Kim necaset içre düşse ânide murdar eder

Hamdellâh her birine oldu elvanı azap
Kiminin boynunda zencir kimisi çekti itap

Kimi damdan tamoya can attılar bi irtiyap
Kimisi damü belâda düzahi pür ıztırâp

Sünnete etmez riayet farza etmez itibar
Rahi haktan inhıraf etmiş adüvvü hâkisar

Yerleri nari sakardır meskeni darülbevar
Canına lâğnet okunur ta ilâ yevmil karar

Kâvilinin kethüdası kaçmada serdarları
Oldu (Çatal âli) dinsiz dahi sancakdarları

Erdi bir günde Çayanlar köyüne ilgarları
Görne resmiyle ceysin sürati reftarları

Yüzü kare bihamiyyet hem muhannesler budur
Dini ahmedden nükül etmiş mülevvesler budur

Halka der düldül süvarım kendine münkat ola
Kendisi zındıkı mülhit halk dahi ilhad ola

Aklını andan kıyas et tabii ektrat öla
Mezehebine tabi olan akibet berbat ola

Dem vurur hubbü Aliden şöyle kim güftareder
Zahira söyler velikin fiilin inkâr eder

Buzu eshap ettüğüne zuğum eder bir kâr eder
Yüzü dönmüş hep cüzam olmuş dahi ısrar eder

Failâtün müftalilün müftailün failât
Mezhebi çardan muarra cahidi savmü salât

Cümle berbat oldular olup harap ender harap
Kimi ayak çeşmesine düştü manendi kilâp

Gerseri maktuu kâfir zahir ender hesap
Tarihi zabir bedihi kutlei katli kilâp

1127

1127

[8] Kütüphanede 2244/315 numaralı kitabın 120 inci yaprağında yazılıdır.

[9] Dümdar olacak.

Kâfir lafzının başında olan kâfi alıp
Zahir lafzına zammedince tarihi zahir olur

Bazı katlen bazı salben bazısı oldu dünim
Dedim ana senki lâğnette helâk oldu racim

Ömer paşayı bundan sonra Çorum beyler beyi görüyoruz (11) Burada iken "Kabileleri eşkiyasına istinad ederek halka zulüm yaptığı anlaşıldığından Sivas mütesellimi Ömer eliyle katledilmiştir., Bu hadise Raşit tarihinde 1136 vekayii arasında gösterilmiştir. Kütüphanenin 2244/315 sayısında kayıtlı bulunan defterde 1136 yılının cemaziyelevvelinin 28 inci perşembe günü katledildiği yazılıdır.

Hüseyinabadda (12) 1134 te yaptırdığı çeşmenin üzerinde şu yazı vardır:

(Tarihi çeşmei Ömer paşa)

Bina eyledi bir çeşme mahallinde Ömer paşa
Dedi tarihini (Vehbi) Muhammer selsebi lasa
Esasın kıldı çeşmenin otuz dörtte edip bünyat
İmaret oldu anınla bihamdillah Hüseyin abat

Mamalı Ömer paşanın mührünün de hususiyeti varmış 2244/315 sayılı defterde mühründe yazılı olduğunu gördüğümüz kit'ayı aynen yazıyoruz:

Şah Abbasın katli için men umaram
İlâhi rahı hakka doğru varam
Zü desti düşmen men hafa nedarım
Ömerim çün muhibbi çariyarım

[11] Sancak beyi olsa gerek, Fakat raşit tarihi C. 6. S. 111 de böyle diyor. Alaca ve havalisinde zulmü o kadar ileri götürmüştür ki Mamalı oğlunun validesine öldüreceği bir adam müracaat ederek kurtarmasını istemiştir. Bunun üzerine valdesinin (Ölde kurtul!) dediği mahallinde pek meşhurdur.

[12] Eskiden Alacanın adı Hüseyinabat idi. Bu ad son zamanlara kadar devam etti.

Ömer paşanın bir oğlu Osman paşa Amasyada 1157 tarihinde mutasarrıf oldu, (Çakır pençeli) namile anılırdı (13). 1158 de Merzifonda ikamete memur edildi, sonra da katledildi (14).

*
**

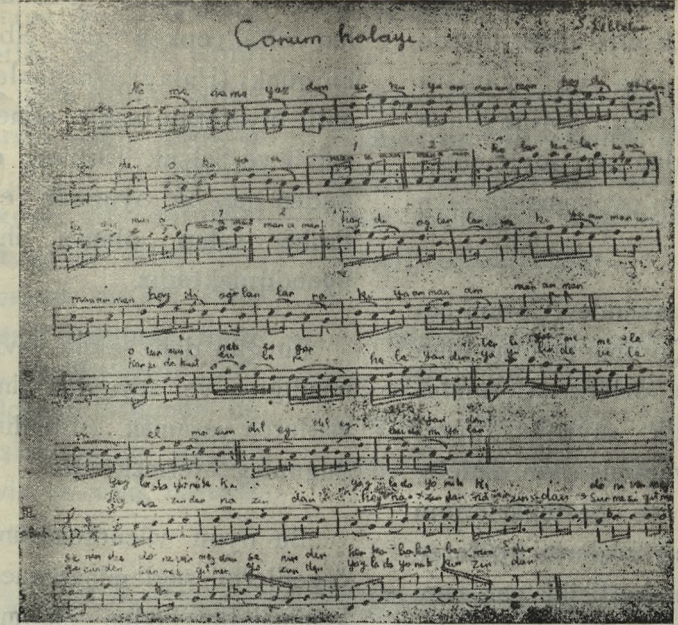
Bu aşiretin adını taşıyan köy yoktur. Çorumda olduğu gibi Amasya ve Çankırı vilâyetlerinde dahi tesadüf edilemedi. Yalnız (5) sayılı notta yazdığımız gibi Alaca ve Sungurlu ilçelerinde adları orada yazılı kölerin bu aşirete mensub oldukları anlaşılmıştır. Yer adlarını toplamağa başladığımız için bunlar arasında ve araştıracağımız siciller içinde yeni izlere tesadüf edersek bu aşiretin son durumunu daha açık bir surette ortaya atmak kabil olacaktır.

Neşet Köseoğlu

[13] Amasya tarihi C. 4. S. 73.

[14] Süleyman bey (1141. H.) tarihinde Aksaray mutasarrıfı olduğu Anadolu türk aşiretleri adlı kitabın 171 ieci sahifesindeki notta yazılıdır. Bundan mada 1297 de Yozgada bağlı olan Hüseyinad (şimdi adı Alacadır ve kazadır, Çoruma bağlıdır.) nahiyesi naibi tarafından verilen bir hüccette Mamalılardan Mehmet bey kızı (Satı) nın Alaca kariyesinde bulunan Mamalı arazisinin başkaları tarafından tasarruf edildiğinden şikâyet ettiği yazılıdır. Şimdi bu sülâleden Alacada yalnız, 95 yaşında bir ihtiyar kalmıştır.

(Çorum) un Halay oyunu ve Arzı türküsü

Çorum Halayı

1

Name yazdım sokuya
Gelen giden okuya
Kızlar, şarabe düşmüş
gelinler irakiya

2

Karşıda kürt evleri
Yayılır develeri
Oturmuş inek sağar
Terliyor memeleri

3

Hey nazından nazından
Sürmesi gitmez gözünden
Yaylada Türkmen kızından
Dönüver meydan senindir

İlimizde, kasaba, köylerde söylenen ve oynanan bir çok halk türküleri vardır. Ekserisi diğer illerde söylenen şarkılara ve oyunlara benzemekle beraber Çorum ilinde yüzlerce yıllardan beri söylenmekte olan türkü ve oynanmakta olan oyunlar vardır.

Bunların içerisinde (Çorum halayı) ile yine Çoruma mahsus olan Arzi şarkısının sözlerini (Çorumlu) mecmuamızın ilk sayısına, güzel yurdumuzda yaşamış olan dedelerimizin, ozan ve bestekârlarının ince duygu ve görüşlerini gösteren müzikli ve hareketli iki parçasını notası ile birlikte koymuş bulunuyoruz.

Halay : en çok köylerimizin düğünlerinde, toplantılarında müstesna bir yer almış meydan oyunlarından. Şehir halkının da bir çoğu bu oyunu sever ve oynar. Son yıllarda Çorum gençleri tarafından yapılan müsamereler ve konserlerde bir çok defalar oynatılmış, Türkün görüş ve duyusundan doğan bu oyun seyircileri tarafından heyecanla takip edilmiş ve alkışlanmıştır.

Muhtemelde bu oyunun nezemandanberi oynandığı belli değil-

dir. Yalnız Osmanlı ve Selçuk Türkleri kıyafetleri arasında görülen salta, çepken gibi elbiselerin bu günki (Halay) oynayanlarımızın millî kıyafetini teşkil etmesi Osmanlı ve Selçuk Türkleri devirlerinden beri bu oyununu eski bir tarihe sahip olması ihtimalini uyandırmaktadır.

Bu gün dahi sevile sevile oynandığına ve seyredildiğine göre asırlarca yaşamak istidadında olduğunu göstermektedir.

Bu oyun vücudumuzun bütün örgenlerini sağlamlaştırarak mükemmel bir beden eğitimi yaratıcıdır. Beş ilâ yirmi kişi tarafından oynanabilir. Oyuncular çepken, salta, zıvga (1) gibi millî kıyafet geyerler.

Hepsinin ellerinde birer çevre(2) bulunur. Oyuncular sağ baştaki şefin hareketine uyarlar. Şefin ince hareketini gözden kaçırmazlar.

Birinci Bölüm ağır, ikinci orta, Üçüncü daha çabuk oynar. Bu oyunu yalnız erkekler değil, düğünlerde bayanlar da oynar.

[1] Zıvga : Bir nevi dar, körüklü şalvar demektir,

[2] Çevre : Mendil demektir.

Dik başlı duruşlar, keskin, ciddi bakışlar, gergin bacaklarla vakurane başlayan bu oyunda adeta Türkün irası okunur. Oyunun ilk kısmından itibaren oyuncuların bakışları, hareketleri, sezışleri birdir. Bazan figürleri icabı kollar birbirlerinin omuzlarına atılır. Çelikten bir duvar gibi ; bazan da eğilerek betondan bir köprü gibi durumlar alırlar. Hep bir ağızdan (Hey, Hey) nidalarını savurarak bir kat daha dincelirler. İkinci Bölümde figürler başkalaşır, hareketlerde canlılık görülür. Üçüncü Bölümde daha çabuk başlar, oyun gittikçe süratlenir. Çevik ve çâlâk hareket-

lerle nihayet bulur. Bu oyun : seyircilerine, Türkün eğlencesinde bile vakarını, ciddiyetini, çevikliğini, emre itaatını gösteren canlı bir örnektir.

Seyirciler arasında bir çok yaşlı ihtiyarlar bile coşarak bu oyuna karıştıkları görülür. Halayın sözlerini melodisi ; melodisini hareketleri tamamlamıştır.

Halayın notasını halk lisanından çıktığı gibi doğruca almağa çalıştık. Figürlerinin tesbitini de genç oyuncularımıza bırakıyoruz.

ARZI

Halayın notasını
S. Kılıcı

Arzı türküsü

Hey kavaklar kavaklar
Yarım şeker ufaklar
Pul pul olsun dökülsün
Ah yarım amman amman
Ah gülüm amman amman
Seni öpen dudaklar

Kavak senden uzun yok
Dallarında gözüm yok
Yar darılmış gidiyor
Ah yarım amman aman
Ah gülüm amman amman
Çevirmeğe yüzüm yok

Arzı (3) türküsü de Çorum bestelerinin en değerlisidir. Halkevinde verdiğim konserlerde pek büyük rağbet görmüştür. Münevver tabakanın bile ruhunu okşamıştır. Bu türkünün melodisinde Çorumu-

[3] (Arzı) isminde bir kız için söylenmiş türkünün adıdır.

Kıbram suya daldırdım [*]
Dolu deyü katdırdım
Sana derim canım Arzı
Ah yarım amman amman
Ah gülüm amman aman
Ben bilezik çaldırdım

Hey zengiler, zengiler [**]
Suya düşmüş çengiler
Arzı gelin gidiyor
Ah yarım ammaa amman
Ah gülüm amman amman
Sıkmasın üzengiler

muzun zengin, şirin tabiatı, fedakâr yurddaşlarımızın ruhundan uyanan, bağrından kopan coşkun duygu ve sezîşlerinin kaynakları görülür.

Sadi Leblebici

[*] Kibra — su kabı

[**] Zengi — Zenci manasında kullanılmaktadır.

(8 inci sahifeden artan)

Bu vak'a Hünlüğün biçare maddularından biri olan Bayezid'in büyük oğlu genç ve bedbaht şehzade Orhan da vatanında yaşadığı son günlerinin en heyecanlı ve elemli dakikalarını şu suretle - on ay kadar - Çorumda geçirdi.

Meşhur (İnebahtı) sığın donanma seferi) hezimetindeki şüheda meyânında (Çorum sancak beyi Gülâbi) diye geçen bir isimden de 979 hicrî yılına tekaddüm eden senelerde Çorum sancak beyinin Gülâbi bey olduğunu ve bu deniz muharebesinde maiyetindeki Çorum sipahilerile beraber şehid düştüklerini anlıyoruz. Ötedenberi (Cülâbi bey) mahallesi ve camiinin veçhi tesmiyesi de şu malûmatla bir derece aydınlanmış oluyor. (1)

Hicrî yıl 1002 de Ali bey, sonra Tavaşı Hasan bey 1004 de Cafer bey, 12 cemaziyelahir 1004 de Belgradda seferde bulunan sabık Hamid sancağı beyi Hacı Nasrullah bey namındaki zevatın Çorum sancak beyi oldukları Rebiyülahir 1004 den mukaddem Muslihiddin Rebiülahir 1004 de Mustafa bin Kemalil Akşehri 1 Cemaziyelahir 1004 de Mehmet bin elhaç Mustafa efendilerin de Çorum kadısı buldukları salıfüzzikir mahkeme sicillinden anlaşılmaktadır. (2)

[1] Tühfetülkibar, fiesfarilbihar: kâtip çelevi sahife 43.

[2] Sahife : 1, 10 13, 19, 25, 46

Kanunî Süleyman zamanı idaresinde Osmanlı imperatorluğu zirvei itilâyaya vasil olmuştu. Bu ânî fütuhât ve refahın verdiği hız ruhlarda bıraktığı his, kudret ve muhabbet ve bahusus Sokullu oğlu ve müftü Ebüssüud gibi mümtaz ve müdebbir şahsiyetlerin zimamı idareyi ellerinde tutması inhitat ve infisaha başlayan imperatorluğu bir müddet daha olduğu yerde tevkif etti.

Vaktaki ; shevanî huzuzatlarının esiri ve her dürlü terbiyei fikriye ve ilmiyenin fakiri olan âciz ve sefih sultanlar ; liyakatsiz, harisicihan, dalkavuk vezirler ve idare adamları yekdiğerini istihlafa başladılar, sarsıntı kendini gösterdi. Dahilî ihtilâllar, itişaşlar, hariçte muvafakiyetsizlikler, serhadlerde mağlubiyetler tevali ve yekdiğerini takip ediyordu.

Ümuru idareye kadın parmakları karışmağa' askerî müdahale ve zorbalıklar hüküm sürmeğe başlamıştı. Para ile satılan vazifeler - temadiî memuriyetleri için zimamdarana, mümkün olabildiği kadar halkı soyup soğana çevirmeğe, irtikâp ve irtişaya ve bu suretlede merkez ve saraydaki hamilerine para yetiştirmeğe icbar ediyordu. Bu ve buna mümasil ahval halkı hayatından usandırmıştı. Anadoluda yer yer isyanlar başgösterdi. İşte bunlardan birisini ve en mühimni Kara yazıcı namile maruf Abdülhalim namında bir sekban bölük başısının

idare ettiği ihtilâl ve isyan hareketi teşkil eder.

1007 hicret yılında Anadoluyu teftiş ve bu gibi isyan hareketini tenkile memur olan Hüseyin paşanın da bir müddet uğraştıktan sonra akıbeti ümurdan bir hakkı endişe ve kat'ı ümid ederek merkeze isyan ve bilâhara Roha kalesinde tahassun etmekte olan Karayazıcıya iltihak ve iltica etmesi İstanbulda telâşlar uyandırdı. Sinan paşa zade Mehmed paşa isyanı tenkile memur edildi. Rohada Kara yazıcıyı muhasara etti. Mahsurların mühimmatı kalmadı. Hatta tüfenk endazları, gümüş sikkeleri (fındık) olarak imal ve istimale başladılar. Bu sırada Mehmed paşa Kara yazıcıya Hüseyin paşayı teslim etmek şartile affine delâlet ve kendisine Amasya sancak beyliğini tevcih ettirmeğe vesatet edeceğini vadetti. Yazıcı Hüseyin paşayı teslim etti. İstanbula gönderildi, teşhir olunduktan sonra odun kapuda çengele takılmak suretile idam olundu. Buna mukabil Yazıcı da affolunarak Amasya sancak beyliğine nail oldu. Gösterilen şu eserizaaf, isyan ve ihtilâlî yatıştıracağı yerde bilâkis körükledi. Mehmed paşaya tekrar Karayazıcı üzerine varması emrolundu. Vukubulan çarpışmada Mehmed paşa evvelâ mağlup olmuşken bilâhara galip geldi. Yazıcı kaçtı, Sivas hududunda sarp dağlara iltica etti. Mehmed paşa ise kışlamak üzere Diyarbakıra azimet, ilkbaharda

tekrar takip ve tenkile mübaşeret eyledi. Fakat bu arada Karayazıcı şeyhülislâm Sunullah efendiye yiğeni çelebi kadı vasıtasile otuz bin altın rüşvet gönderdi. O esnada Sivas valisi Mahmut paşa da Rumeli serhaddinden İstanbula dönmüş bulunuyordu. Sunullah efendi Mahmut paşayı iğfal ve tavsit ederek (Karayazıcı muti ve ferman berdar olmuştur, minbaat fesaddan el çekmiştir. Mücerred Sinan paşa zade taaddisinden korunmak için bir derbende tahassun etmiştir. Umuru muazamada istihdama lâyük kimesnedir.) diye inha yaptırdı. Seyyiatı sabıkasını af, Çorum sancak beyliğini de Yazıcıya tevcih ettirdi. İkinci defa gördüğü bu teveccüh ve eserizaaf Yazıcıyı daha ziyade şımarttı.

1009 senesi şevvalin 11 inci günü üzerine sabık altıncı vezir ve Bağdat valisi Hasan paşa serdar tayin, Halep eyaletinden mazul Hacı İbrahim paşa da serdarla teşriki mesai etmek üzere İstanbuldan tahrik edildi. Hacı İbrahim paşa (Kendüye koşulan) asker ile Kayseri sahasına savulunca, Hasan paşa ile birleşmesine fırsat vermeksizin, Karayazıcı yirmi bin nefer avanesile İbrahim paşanın üzerine hücum ederek maiyetindeki onbeş çorbacı ile bin yeniçeriye kılıçtan geçirdi. Hacı İbrahim paşa güç hal Kayseri kalesine can atabildi. Bu sıra Karayazıcı tarafında yazılan bir hüküm amali vasiâ ve mazarratı

harisanesini ve bilhassa o zaman ki hükümet otoritesinin ne dereceye düştüğünü iraeeye enteresan bir vesika teşkil ettiğinden aynen aşağıya dercediyoruz.

"Kayseri sakinlerinden işbu hamili hükmü şerif Mekmed nam kimesne Osmaniyân tarafından Binayetillâhi taalâ münhezim olan serdar Hacı İbrahim paşa muharebesinde bu canibe kemali ihlasla itaat etmekle cemii tekâlif ve rüsumdan mutlak maaf eyledim. Ve eline bu hükmü hümayunu verdim. Ve bnyurdum ki desti Osmaniyân bu taraflardan bilkülliye münkati ve saltanat bilâniza bana mukarrer ve mukadder oldukça tarafımdan tayin olunan emir ve küm mucibince mezburu muaf tutup rüsum ve tekâliften bir nesne teklif etmiyeler. Her kim ki bu hükme itaat etmezse cezası verilir. Bu hükmü şerifi elinde ipka edüb mazmunu hümayunu ile amel eyliyeler. Şöyle bileler. Harere fiavasıtı rebiyülevvel tis'a ve bade elf.;

İbrahim paşanın bu suretle bozulduğunu haber alan serdar Hasan paşa 1010 seferini 12 inci günü Elbistan yaylağında Sepetlü nam mevkide bulunan Karayazıcı üzerine hücum ve maiyetindeki otuz bin kişiden yirmi binini (Tamaî şimşiri berran) eyledi. Karayazıcı bakiyettüsüyf maiyeti ile ve kardeşi deli Hasanla Canik

dağlarına firar etti. Orada (Mürt) olduğu haberi 1010 ramazanında İstanbula vasil oldu.

(Karayazıcının kethüdası şah verdiden menkuldür ki : Çün Karayazıcı Canik dağlarında fevt oldu. Maiyeti pareleyip her paresini bir yere defnetmişlerdir. Taki Omanlı bulup ateşe yakmıyalar.)

İşte Çorum bir zamanlar mecburen bu gihi isyan ve ihtilâl harekâtına sahne olmuş ve mazlum ahali bin türlü mazalim ve fecayie maruz kalmıştır. Şüphesiz ki Karayazıcı Çoruma sancak beyi olmak için şeyhülislâma verdiği otuz bin altın - şimdiki para ile 150 bin lira - rüşveti envaişkence ve tazyik ile Çorum halkından bir kaç kat fazlasile tahsil etmiştir.(3)

Evliya çelebi seyahat namesinde münderic bir macera hikâyesi sırasında (Mirliva Ali beyi mahkemeye davet ederler) deyü geçen birisinden de 1057 tarihinde Çorum sancak beyinin Ali bey isminde bir zat olduğu anlaşılmaktadır. (4)

1057 tarihinde Mahmed paşa ile Çoruma uğrayan Evliya çelebi malûmat ve meşhudatını nev'i şahsına münhasır tarzı beyanı ile anlatmaktadır. Son sözü sevimli seyyahımıza bırakıyorum.

[3] Naimadan telhise : Cilt 1, sahife : 223, 236, 237, 271, 302

[4] Cilt 2 sahife 409

(Evsafı kaleyi Çorum - Selçukilerden Kılıç Arslan bina-sıdır derler. Ab ve havası lâ-tif olduğundan oğlu Yakup Mirzayı ve yüzlerce sair çorlu hastaları gönderip ifakatyap ettirdiği için (Çor um) denilmiştir. Amma aya-nı vilâyet (Cevri rum) dan kalat ve muhaffefir derler.

Sonra danişmendiler eline düşmüştür. Oradan da Yıldırım ha-na geçmiştir. Sivas eyaletinde sancak beyi tahtıdır. Beyinin hassı (300000) akça olup 19 zeamet, 310 timarı vardır. 150 akçalık kaza-dır. Kadısına senevi beş kise ak-ça hasıl olur. Şeyhülislamı, naki-bül eşrafı, ayanı ve eşrafı, kal'a dizdarı ve neferatı, kapan emini, muhtesibi, şehir naibi, şehir su-başısı vardır. Sipah ketdüda yeri beyine muadil fer sahibi bir ha-kimdir. Kapu kulu serdari dahi müteazzim bir ademdir. Zira bu Çorum sancağında askerî taifesi gayet çoktur. Eşkiya ve zorba yeridir. Hatta bizim paşayı bu şehre koymak istemediler. Araya Muslihin girip mahkemeyi şer'e dahi yaftalar verdi. Şehir hanele-rinde üç gün meks etmek ferman olundu.

42 mahalle ve 40 mihrap, 4300 bağı ve bahçeli evleri var-

dır. Amma Sultan Alâeddin cami-ini Süleyman han imar ettirmiştir. Çarşı içinde Mimar Sinan asârı olup cemaati çoktur. (Tahal pa-zarı) camii, ağa camii meşhurla-rıdır. Fakat Murad han camiinden mükellefi yoktur. (5)

Hamamlarından yeni hamam gayet lâtiftir. Tokatta Ali paşa camiine vakıf ve hayrattır. (Ölme paşa) (6) hamamı, beyler, çebe hamamı meşhurlarıdır. 40 kadar saray hamamı vardır. Yedi yerde Darütedrisi varsada Murad har Gazi medresesi mamur ve meş-hurdur. 11 mektebi sübyanı, yedi hanı vardır. Bir konak yerden Sü-leymhan han suyu getirtip bu şehre sebül etmiştir. Üç adet tekkesi vardır. 300 dükkânı olup her türlü esnafı mevcuttur. Erbabı maarifi,

[5] Elyevm ulucami denilen bu cami beynennas dördüncü Murada nisbet edilmek-te ise de 1004 tarihli mahkeme sicillinde de n evzubahs olmasına göre ikinci veya üçüncü Murada ait olması lâzımgelir. Şayanı tetkik-tir.

[6] 30 sene evvel elsinei nastan (ögle hamamı) tabir olunurdu. Elyevm hükümet civarında ki postahaneye muttasıl kârgir mağaza bu harabenin bir kısmı üzerine inşa edilmişti. Arap harflerile yazılmış olan tarzı imlâ ki eliflâm, mim, he suretinde yazılma-sına nazaran (Ulama Paşa) da okunabile-ceği cihetle meşhur acem firarisi (Ulama Paşaya) ait olabilmesi de melhuzdur. İnce-lenmeğe değer.

nükte şinas çelebileri, ulema ve suleha ve meşayihî, yarandan ga-ribüddiyar ademleri, ab ve havası-nın letafetinden halkının renk ve ruları hürmet üzere olup orta boy-lu, cesim ademleri olur. Güzelleri de çoktur. Halkı ekseriya çoha giyerler. Kadınları beyaz izar bü-runürler. Şitası şiddetli olduğu hal-de bağ ve bahçeleri çoktur. Şeh-

rin kible tarafında celâli ve cemalî şerrinden emin olmak için çar köşe bina bir kal'ayı ranası var-dır. Amma küçüktür. Bir ka-pusu vardır. Dizdarı, neferatı, ya cephanesi bir kaç hanesi ve ambarı vardır. Allahü âlem islâm binasıdır.) (7)

Nazmı Tombuz

[7] Şimale karşı bir büyük kapusu, ve cenube nazır bir de küçük kapusu vardır. Elyevm içerisinde 40 hane sakin bir mahal-ledir.

Çorumlu Maniler

Bir ulusun (Folklor) unu toplamak hars naktai nazardan şüphesiz ki çok değerli bir iştir. Bölgemizin duygularını geçirdiği devirleri tanıtmak ve öğretmekte ayrıca bir değeri haizdir. Yiyecek ve içeceklerle beslenip büyüdüğüm yurduma ufacak bir yardımın dokunur umudu ile yıllardan beri toplayıp derlediğim Çorum ve ilçelerinde yetişmiş saz ve kalem şairlerinin bazı şiirleriyle bulabildiğim kadar tercümei hallerini ve yine bu çevrelerde halk arasında söylenen ata sözleri ve bilmeceleleri

Antarisi akli yar
Sırı benden saklı yar
And iç inandır beni
Benden gayri yokmu yar

Antarisi kumaştan
Işmar eder yamaştan
Ya ben nice ayrılam
Bal dudak hilâl kaştan

Antarisi mıklama
Ufacık ilikleme
Beni sana vermezler
Çene başı bekleme

Antarini düreyim
Aç koynunu gireyim
Uyu uyan sar beni
Yar olduğun bilayim

Toplayan

Eşref Ertekin

ve hususile (Manileri) yüksek Halk-evimizin neşre başladığı derginin sütunlarında yazmayı faydalı buldum. Her ne kadar (Maniler) bütün Türk ulusunun mali ise de bunları Çorumda doğup büyümüş, hiçbir yere çıkmamış olan büyük analar ağzından çıktığı gibi şive ve söyleyişi bozulmadan yazıldığı için (Çorumlu Maniler) başlığı altında çıkarılmasını uygun bulduk. Çorumun münevver gençleri bana bu sahada yardım edeceklerini ve noksanlarını tamamlayacaklarını umarım.

Antarisi tireden
Bu güzellik nereden
Yaktın yandırdın beni
On beşime girmeden

Antarisi leyli yar
Küstün ise söyle yar
Sür safasın çek demi
Ele girmez böyle yar

Antarisi sızılı
Yanı görpe kuzulu
Benim gibi var mı ola
Alın kara yazılı

Antarisi aktandır
Ne gelirse haktandır
Benzimin sararması
Belki yanıklıktandır
(Soru gelecek sayıda)

Çorum havadisleir

Üç yeni ilkokul

Sayın İlbayımız Süreyya Yurdakulun hımmetile Sungürlü, Mecidözü ve İskilip İlçeleri merkezinde beş dersaneli üç ilkokulun temelleri atılmıştır. Bir kısmının temel atma töreni yapılmıştır. Bunlar için 80,000 bin lira harcanacaktır.

Fakir çocuklara yardım

İlimizde okullara devam eden ve sıcak yemek yemiye ihtiyacı olan fakir çocuklara sıcak yemek verilmesine dört ay evvel başlanmıştır. İlimiz merkezinde her gün öğle üzeri (94) fakir çocuğa sıcak yemek verilmektedir. Bundan başka yine Çorumda (296) çocuğa elbise, ayakkabı, çamaşır yaptırılmıştır. Dergimiz bunları yazarken Sayın Çorumluların muhtelif teşekküller vasitasile bu çok insanca ilgilerine teşekkür etmeyi bir vazife bilir ve ilçelerimizdeki himaye heyetlerini de aynı şekilde okullardaki kimsesiz çocuklara yardım yapmağa davet eder.

Yardım görenlerin müfredatlı çizelgesi

Okulan Adı	Yemek	Elbise	Ayakkabı	Çamaşır	
İnkılâp okuulu	15	31	—	—	
Gazipa »	18	36	—	—	
Cümhuriyet »	14	28	—	—	
Albayrak »	15	12	13	16	
Tanyeri »	17	7	4	39	
İstiklâl »	15	26	—	—	
Y E K Ü N	94	148	17	55	314

- 1 — Çocuk esirgeme kurumu 20 çocuğa elbise yaptırmıştır.
- 2 — Halkevi içtimai yardım komitesi tarafından 94 çocuğa her gün sıcak yemek verilmektedir.
- 3 — Geri kalan işler öğretmenlerinin gayretile himaye heyetleri tarafından yapılmaktadır.

Yatı Okulları

Çorum ilinde işlemekte olan üç yatı okuluna ilâveten Mecidözü kazasında (Çıkrık) köyünde 23 köyün ortasında bir yatı okulu daha açılmıştır. Bu okula daha ilk hamlede 75 çocuk yatılı olarak kaydedilmiştir. Okulun açılması ve erzaklarının tedariki işlerinde çok yakından ilgilenen sayın ilbayımız Süreyya Yurdakula ve Mecidözü kaymakamı Bay Kâzım'a teşekkür eder ve çocuklarının erzakını seve seve veren bu 23 köydeki yurd ortaklarımızı da kutlularız.

938 yılı bütçesi yapılırken yatı okullar adedinin ona iblâğ edileceğini de haber veririz. Bu okulları nerelerde açılacağını ikinci sayımızda yazacağız.

Bayındırlık işleri

1937 yılında birinci kânun sonuna kadar ilimiz içinde 12 kilometrelik tamirâtı esasıya, Çerikli ve Sungurlu yolları üzerinde 31 köprü ve menfezle Çorum - Yozgat yolu üzerinde 20 metre açıklığında Arapseyif köprüsü ve 5 metre açıklığında Kamışlar köprüsü inşa edilmiş, Çorum - Merzifon yolunda 6, bir adet de 5 metrelik iki köprü yapılmıştır. Bundan başka Çerikli yolunda iki adet 6 şar metrelik köprü inşası da ihale edilmiştir. Köprü işlerine keşiflerine göre yapılan masraf 696000 liradır. Yapılan bu işlerin paraları tamamen hususi idareden verilmiştir.

Bunlardan maada umumî muvazeneden yaptırılan işlerle paraları aşağıdaki listede gösterilmiştir :

Cezaevi	—	120,000	lira
Ortaokul	—	85,000	»
Hastane pavyonu	—	45,000	»
Sungurlu hükümet konağı	—	50,000	»
		200,000	

Hususi idarenin yapı işleri

Üç ilkokul	—	80,000	lira
Tamirat kulübesi	—	10,000	»
		90,000	
		359,600	

Bir yıl içinde imar için sarfedilen bu paranın Çorum için az olmadığını ehemmiyetle kaydederiz.

MESUL MÜDÜR Eczacı : Bedri Bilginer.

ÇORUMLU

Halkevi Dil, Tarihve Edebiyat
komitesi çıkarır

Yıl: 1

15 Mayıs 938

Sayı: 2

İÇİNDEKİLER

	Sahife
1 — İnkılap vazneleri	Abidin Varan 1
2 — Kul Mustafa Çorumun erliği (Kurdolu zamanında)	Neşet Köseoğlu 5
3 — Çorumda eski nişan âdetleri	Ş. H. Koçak 17
4 — Çorumlu maniler	Eşref Ertekin 23
5 — Çorumda çiğdem eğlenceleri	Nazmi Tombuş 28
6 — Çorumun iklim hususiyetleri	Halid Koçak 31
7 — Çorumda Ata sözleri	Eşref Ertekin 35
8 — Fidayda türküsü ve oyunu	Ruhi Tanyel 39
9 — Çorumlu resimler	* 39
10 — Vesikalar : (ilâve)	17